

تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی)

نویسندگان: جعفر ترک زاده^۱، مسلم امیری طیبی^۲، قدرت الله محمدی^۳

تاریخ دریافت: ۹۶/۳/۱۰

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۶/۵/۱۱

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیستم، شماره ۷۵، تابستان ۱۳۹۶

چکیده

با توجه به نقش و اهمیت مدیریت جهادی در شرایط حساس کنونی و دهه پیشرفت و عدالت، تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی-ایرانی پیشرفت، ضروری به نظر می‌رسد. در پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل مضمون و تشکیل شبکه مضامین، تلاش شد جهت تدوین الگوی مدیریت جهادی (مضمون فراگیر)، به عنوان الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، پس از مطالعه و مینا قرار دادن بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) طی سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۹۳، و استناد به آیاتی از قرآن کریم و فراهایی از نهج البلاغه در کنار بیانات ایشان، مفاهیم استخراجی در سه بُعد ارزشی-نگرشی، رفتاری-عملکردی و ویژگی‌های مدیریتی (مضامین سازمان دهنده)، با ۳۹ مضمون پایه، بعدشناسی و تدوین گردید. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های الگوی مدیریتی اسلامی-ایرانی پیشرفت در بُعد ارزشی-نگرشی شامل دوراندیشی، واقع‌گرایی، عدالت‌محوری، ولایت‌مداری، دین‌محوری، مردم‌مداری و توجه به آرمان‌های انقلاب اسلامی؛ در بُعد رفتاری-عملکردی شامل توکل، تواضع و فروتنی، ساده‌زیستی، سعه صدر، اخلاص و تعظیم شعائر اسلامی؛ و در نهایت در بُعد ویژگی‌های مدیریتی شامل استفاده از تمام ظرفیت‌ها، حرکت مبتنی بر علم و درایت، مشارکت گروهی، صبر و استقامت، استفاده از نیروهای متعهد و متخصص، برنامه‌ریزی، ارتباطات سازنده، قانون‌مداری، اولویت‌بندی و توانمندسازی کارکنان است.

واژگان کلیدی: مدیریت جهادی، فرهنگ جهادی، تحلیل مضمون

۱. عضو هیات علمی دانشگاه شیراز

۲. دانشجوی دکتری مدیریت دانشگاه شیراز

۳. کارشناسی ارشد مدیریت

۱- مقدمه و بیان مسأله

ظهور سازمان‌های اجتماعی و گسترش روزافزون آنها یکی از خصیصه‌های بارز تمدن بشری است. به این ترتیب و با توجه به عوامل گوناگون مکانی و زمانی و ویژگی‌ها و نیازهای خاص هر جامعه، هر روز بر تکامل و توسعه این سازمان‌ها افزوده می‌شود. بدیهی است هر سازمان اجتماعی برای نیل به اهدافی طراحی شده و با توجه به ساختار خود نیازمند نوعی مدیریت است و مدیریت جهادی واجد خصوصیات و ویژگی‌هایی است که می‌تواند در موفقیت سازمان‌ها نقش اساسی ایفا نماید (ابراهیمی فر، ۱۳۸۶). به دلیل اهمیت و حساسیت مفهوم مدیریت جهادی و اینکه مدیریت جهادی یکی از سرمایه‌های کشور و از عوامل استحکام قدرت ملی نظام اسلامی است، مقام معظم رهبری سال ۱۳۹۳ را با عنوان «اقتصاد و فرهنگ، با عزم ملی و مدیریت جهادی» نام‌گذاری کردند^۱. مفهوم «مدیریت جهادی» یکی از کلیدواژه‌هایی است که بارها از سوی معظم له تکرار شده است. به عنوان نمونه، ایشان در جمع مسئولان کشور فرمودند: «با حرکت عادی نمی‌شود پیش رفت، با حرکت عادی و خواب‌آلودگی و بی‌حساسیتی نمی‌شود کارهای بزرگ انجام داد، یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است، باید حرکتی که می‌شود هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه و هم مجاهدانه باشد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰). یا در حرم مطهر رضوی فرمودند: «روحیه جهادی لازم است، ملت ما از اول انقلاب تا امروز در هر جایی که با روحیه جهادی وارد میدان شده، پیش رفته است. این را مادر دفاع مقدس دیدیم، در جهاد سازندگی دیدیم، در حرکت علمی داریم مشاهده می‌کنیم» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۱۱/۱۱).

در این راستا، مدیریت نیز از برخی دیدگاه‌ها، عملاً شناخت موانع و راه کارها جهت برنامه‌ریزی، گسترش عدالت، شایسته‌سالاری، ارزش‌محوری و اخلاق‌مداری است (غلامی، ۱۳۸۸، ص ۶۶). همچنین مدیریت فرایند طراحی و حفظ محیطی است که در آن افراد با یکدیگر کار می‌کنند و اهداف تعیین شده را به صورت کارا انجام می‌دهند (Kocntz & Wehrich, 2008, p4). نظر به اینکه با اصلاح و بهینه‌سازی نظامات اقتصادی و اجتماعی در داخل و ارتقاء جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی، دهه چهارم انقلاب دوره شکوفایی ظرفیت‌های بالقوه کشور و نوآوری در عرصه‌های پیشرفت و عدالت خواهد بود، یکی از اقدامات مؤثر از سوی مقام‌عظمای ولایت در رابطه با مقوله میل به پیشرفت، نام‌گذاری سال‌ها از سوی ایشان و ایجاد گفت‌وگو و بسترهای لازم برای بروز و ظهور بیشتر حرکت به سمت پیشرفت و تعالی در مسیر چشم‌انداز آینده جامعه اسلامی و البته متناسب با مقتضیات درونی و محیطی جامعه می‌باشد. در همین راستا

۱. پیام نوروزی آغاز سال ۱۳۹۳

مقام معظم رهبری، محوری‌ترین مسائل در مقوله میل به پیشرفت را در موارد ذیل بر می‌شمارند: احساس نیاز به الگوی پیشرفت متناسب با شرایط تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی، اقلیمی و شرایط جغرافیای سیاسی؛ احساس نیاز به الگوی پیشرفت با طراحی متفکران ایرانی؛ احساس نیاز به الگوی پیشرفت اسلامی و البته داشتن انگیزه به علت در اختیار داشتن منابع غنی اسلامی (امیری طیبی، ۱۳۸۹، ص ۱۳۱). همچنین در نگاه رهبر معظم انقلاب، معرفی هر تفکر و فرهنگی مخصوصاً فرهنگ جهادی باید با معرفی و ارائه الگوهای امروزی از آن همراه باشد تا بتواند ثمربخش و اثرگذار باشد. خصوصاً این که حرکت امروز بشر حرکت از کوره راه‌ها است برای رسیدن به بزرگراه دوران ظهور و حرکت اصلی انسان، ناراضی بودن از وضع موجود بشر، آمادگی و تلاش برای وضع مطلوب، تلاش هدفدار و پرنگیزه، رفع فقر و محرومیت، عدم کوچک گرفتن و سست شدن در مأموریت و تلاش مستمر است (امیری طیبی، ۱۳۸۹، ص ۱۳۲). نام گذاری سال ۱۳۹۳ نیز از خصوصیات نگاه فلسفی - تاریخی مقام معظم رهبری (دام عزه العالی) می‌باشد که مطمئناً با در نظر گرفتن اقتضائات زمانی و مکانی و شرایط حال حاضر و در راستای مؤلفه‌های میل به پیشرفت که در بالا ذکر گردید، صورت پذیرفته است. این نام‌گذاری توسط مقام معظم رهبری، نوعی سیاست‌گذاری (مقاطع و برشی) ولایی است که ضرورت دارد کلیه ارکان نظام در راستای این سیاست، برنامه‌ها و اولویت‌های خود را سامان دهند. با توجه به اهمیت موضوع مدیریت جهادی، تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی)، به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی - ایرانی پیشرفت در کانون توجه این مقاله بوده است که می‌تواند به عنوان مقدمه‌ای بر الگوی مدیریتی اسلامی - ایرانی پیشرفت باشد و همچنین راهنمای عملی و کاربردی مدیران و مسئولان حال و آتی نظام و سازمان‌ها جهت استفاده در سیاست‌گذاری و سیستم مدیریتی و نیز چارچوبی برای آموزش، پرورش، توسعه و نهادینه‌سازی مدیریت جهادی، مورد توجه جدی قرار گیرد.

با توجه به تفاوت‌ها و تمایزهای بنیادی میان پیشرفتی که ایران اسلامی به دنبال آن است با توسعه‌ای که غرب مبدع آن است، ارائه نظریات و الگوهای متناسب با فرهنگ اسلامی - ایرانی و مقتضیات محیطی و محلی آن ضرورت دارد. نام گذاری سال ۱۳۹۳ از سوی مقام معظم رهبری بنام «اقتصاد و فرهنگ، عزم ملی و مدیریت جهادی»، نقشه راه نظام مدیریتی کشور را ترسیم نمود و سبک مدیریتی متناسب با شرایط و مقتضیات امروز کشور، «مدیریت جهادی» معرفی گردید. مدیریت جهادی، مقوله‌ای است همزاد انقلاب اسلامی که آثار مبارک آن در فرازهایی از دوران دفاع مقدس و خصوصاً فعالیت

نهاد جهاد سازندگی ظهور و بروز پیدا کرده است. فرآیندی که از ویژگی های برجسته آن، ادای تکلیف و هم راستایی با اراده الهی در جهت تشکیل، حفظ و تحکیم پایه های حکومتی برآمده از اسلام ناب محمدی (صلوات الله علیه) بوده است. مدیریت جهادی، یادگاری است گران سنگ از دوران دفاع و حماسه، که در آن تهیه و تجهیز سرمایه های انسانی و مادی و برنامه ریزی فعالیت ها و انجام اقدامات، همه در فضایی برگرفته از آموزه های اصیل دینی و فرهنگ جهادی صورت می گرفته است (محمودزاده و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۷۳). فرهنگ جهادی نیز، همان فرهنگ دین و مکتب اسلام می دانند که همان فرهنگ خداپاوران است، همان فرهنگ ولایت و امامت است. در قرآن کریم نیز با نگاهی به آیه شریف «قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بَوَاحِدَةً أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفِرَادِي» (بگو: شما را تنها به یک چیز اندرز می دهم که دو نفر، دو نفر، یا به تنهایی برای خدا قیام کنید)، اشاره به فرهنگ جهاد در راه خدا دارد (سوره سباء، آیه ۴۶).

بر اساس گفتمان رهبر معظم انقلاب فرآیند تحقق هدف های اسلامی در پنج گام مهندسی شده است. این مراحل یا اهداف عبارتند از: ۱. انقلاب اسلامی ۲. نظام اسلامی ۳. دولت اسلامی ۴. کشور اسلامی ۵. دنیای اسلامی یا تمدن نوین اسلامی (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۷/۲۴). بر اساس بیانات ایشان، انقلاب اسلامی در حال حاضر در گام سوم، یعنی ساخت دولت اسلامی قرار دارد. سوالی که در اینجا مطرح می گردد این است که چرا علی رغم سپری شدن سه دهه از انقلاب اسلامی، هنوز گام سوم تحقق نیافته است؟ بی تردید در این روند وقتی نقش عوامل مختلف برای این منظور بررسی می شود، دلالت بر این حقیقت دارد که از انگیزه مردم در حفظ و تداوم و تعمیق انقلاب، نقش رهبری در هدایت کلان آن، وجود منابع و ظرفیت های نظام و سرمایه انقلاب در تحقق بخشی گام سوم کاسته نشده است. در این میان به نظر می رسد یکی از الزامات مبنایی و اساسی در تحقق دولت اسلامی، داشتن سبک مدیریتی متناسب با نظام اسلامی است که خود مقام معظم رهبری آن را مدیریت جهادی معرفی می کنند. لذا در پژوهش حاضر جهت بازسازی الگوی مفهومی مدیریت جهادی به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی - ایرانی پیشرفت، به بررسی ابعاد، مفاهیم و مؤلفه های آن، رابطه این ابعاد با یکدیگر و در نهایت تدوین الگوی مدیریت جهادی بر مبنای ابعاد سه گانه ارزشی - نگرشی، رفتاری - عملکردی و ویژگی های مدیریتی پرداخته شده است. جهت استخراج این مفاهیم به بیاناتی از مقام معظم رهبری به علت نگاه اقتضایی و سیستمی ایشان متناسب با الگوی اسلامی - ایرانی، به برخی از آیات قرآن کریم و فرازهایی از نهج البلاغه استناد شده است که باید بسترهای لازم جهت پیمودن هر چه سریع تر پله های رشد و ترقی و رسیدن به قله های تعالی را فراهم نمود.

تاکنون در زمینه مدیریت جهادی، ابعاد و شاخص‌های آن در قرآن، نهج البلاغه و غیره پژوهش‌های مختلفی صورت گرفته است. با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش حاضر، اگر چه مطالعات متعددی در حوزه مدیریت جهادی صورت گرفته است، اما کاوشی از ابعاد محوری بیانات مقام معظم رهبری صورت نگرفته و اغلب به صورت موردی و پراکنده در مطالعاتی به آن پرداخته شده است، همچنین عوامل و شاخص‌های مدیریت جهادی، با نیازها و ویژگی‌های کشورهای خاصی متناسب است و بومی سازی متناسب با سیستم اسلامی-ایرانی صورت نگرفته است. لذا با توجه به شکاف‌های موجود و اینکه مدیریت جهادی به عنوان حلقه مفقوده‌ای در سیستم مدیریتی کشور ما از اهمیت زیادی برخوردار است، پژوهش حاضر به دنبال تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی)، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های محوری آن به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی-ایرانی پیشرفت می‌باشد تا مبنای عمل، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری مدیران در سازمان‌ها قرار گیرد. لذا در این پژوهش ابتدا با استفاده از قرآن کریم و نهج البلاغه و با محوریت فرمایشات مقام معظم رهبری، به احصاء ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های محوری مدیریت جهادی پرداخته شده است و سپس جهت همسوسازی، شواهدی از قرآن کریم و نهج البلاغه ذکر گردیده و در نهایت شبکه مضامین مدیریت جهادی با ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط شکل گرفته است.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- مبانی نظری مدیریت جهادی

۲-۱-۱- مفهوم جهاد

جهاد، واژه‌ای عربی است از ریشه «ج ه د» به معنای مشقت، تلاش، مبالغه در کار، توانایی و به نهایت چیزی رسیدن. مهم‌ترین مفهوم اصطلاحی این واژه در متون دینی، همانند کاربرد عام آن، گونه‌ای خاص از تلاش است؛ یعنی مبارزه کردن در راه خدا با جان، مال و دارایی‌های دیگر خود با هدف گسترش اسلام یا دفاع از آن. در متون دینی، علاوه بر این معنای خاص و اصطلاحی، جهاد به مفهوم لغوی و عام خود نیز بسیار بکار رفته است، مانند کاربرد تعبیر «جهاد اکبر» درباره مجاهدت و تلاش نفس در برابر شیطان و هوای نفس. در احادیث، برخی از کارها به مثابه جهاد شمرده شده‌اند که ظاهراً برای ارج نهادن به این کارها بوده است مانند امر به معروف و نهی از منکر، سخن گفتن به عدالت در برابر سلطان ستمگر، تلاش برای زنده کردن سنتی نیکو در جامعه، خوب شوهرداری کردن زن و تلاش مرد برای کسب روزی حلال برای خانواده

صّرّامی و عدالت نژاد، دانشنامه جهان اسلام، ج ۱۱). در آیات و احادیث، فضائل دنیوی و اخروی جهاد مطرح شده است. به موجب آیات قرآن، کسانی که جان و مالشان را در راه خدا فدا کنند در بارگاه الهی از دیگر مسلمانان برترند و خداوند به آنها مژده بهشت و دستیابی به مقام شهادت داده است (سوره نساء، آیه ۹۵؛ سوره عنکبوت، آیه ۶۹؛ سوره توبه، آیات ۲۰-۲۱)، بنابر آیات قرآن، پیروزی تنها به دست خداست (سوره آل عمران، آیه ۱۲۶؛ سوره انفال، آیه ۱۰) و پیروی از فرمان خدا و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، دوری از نزاع و تفرقه، صبر و استقامت و فرار نکردن از دشمن، از مهم‌ترین احکام جهاد به شمار رفته است (سوره انفال، آیات ۶۵-۶۶؛ سوره آل عمران، آیات ۱۲۳-۱۲۵). مجاهدان به میزان صبر و استقامت خود از امدادهای غیبی برخوردار می‌شوند (سوره احزاب، آیات ۹-۱۰؛ سوره توبه، آیه ۲۶). از جمله امدادهای غیبی الهی، آرامش بخشیدن به مجاهدان و افکندن ترس و وحشت در دل کافران است (سوره آل عمران، آیه ۱۲۶؛ سوره انفال، آیه ۱۲؛ سوره احزاب، آیه ۲۶).

در معنای دیگر، کلمه جهاد معمولاً به نوعی تلاش مقدس اطلاق می‌شود و همیشه صبغه تقدس را درون خود دارد. کلمه جهاد در گفتمان دینی ما معنا پیدا می‌کند و در کنار کلماتی مانند هجرت، ایمان، عبادت و... معما و مسئله گفتمان دین را تکمیل می‌کند (پیغامی، ۱۳۹۰، ص ۲). جهاد، امری مقدس و ارزشمند است و تفاوتی نمی‌کند جهاد در چه عرصه و زمینه‌ای باشد، جهاد دفاعی یا علمی یا سیاسی یا خدمت رسانی و... و این نکته خود، از زیبایی‌های کامل‌ترین دین آسمانی می‌باشد که امر جهاد را برای تمامی مسلمین در هر صنف و شغلی که هستند مورد تاکید قرار داده است. رهبر فرزانه انقلاب نیز کراراً به این امر توجه نموده‌اند و همگان را به جهادی عظیم فراخوانده‌اند (احمدی، ۱۳۹۳، ص ۱). در نگاه مقام معظم رهبری معیار جهاد، همان چیزی است که امروز در زبان فارسی در کلمه «مبارزه» وجود دارد. جهاد یعنی «مبارزه» و در مبارزه دو چیز حتماً لازم است یکی اینکه، در آن جد و جهد و تحرکی باشد دوم اینکه، دشمنی در مقابل او باشد (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳/۶/۲۰). رهبر انقلاب، زندگی جهادی در راه هدف‌ها و ارزش‌ها را معنای حقیقی زندگی انسان می‌دانند. جهاد یعنی مجاهدت کردن و تلاش کردن در زندگی، یعنی اینکه هدف‌ها ترسیم شود و ارزش‌هایی که عزیز و محترم است مشخص گردد و سپس با همه قوا دنبال شود (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۱۱/۲۹). همچنین در نگاه رهبر معظم انقلاب جهاد و فرهنگ جهادی تا بدان حد اهمیت دارد که ایشان وظیفه اصلی خویش را گرم کردن تنور جهاد در کشور می‌دانند. "مملکت، مملکت جهاد فی سبیل الله است. از این جهت بنده که

بیشتر سنگینی بارم این است که نگاه کنیم بینم کجا شعله جهاد در حال فروکش کردن است و به کمک پروردگار نگذارم. بینم کجا اشتباه کاری می‌شود جلویش را بگیرم، مسئولیت اصلی حقیر همین هاست" (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵/۳/۲۰). در کلام ایشان عرصه‌های جهاد در این روزگار این گونه ترسیم می‌شوند: امروز مجاهدت جوانان و برگزیدگان در میدان‌های دیگر لازم است؛ میدان سازندگی، میدان آگاهی از کید دشمنان، میدان تلاش برای خودسازی علمی و اخلاقی، میدان ایجاد امید در مردم و مبارزه با دیو یأس، میدان مبارزه با تبلیغات دشمنان مستکبر، میدان وحدت و همکاری و همبستگی ملی. ایشان بهره‌های جهاد با این وسعت را به دو بخش تقسیم می‌کنند: یک بخش شخصی دارد که این اصل قضیه است که قسمت اعظم مجاهدت در راه خدا برای شخص خود شماس است «علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل اذا اهدیتم» (سوره مائده، آیه ۱۰۵). اصل قضیه این است که ما باید به عنوان یک بنده خدا از عهده بندگی خدا برآئیم، تلاش و جهادی که می‌کنیم سازندگی، خودسازی و دیگرسازی که به دنبالشان می‌رویم، خدمتی که به خلق می‌کنیم، اقامه عدلی که می‌کنیم، حکومتی که به راه می‌اندازیم، همه در درجه اول، برای این است که پیش خدای متعال به عنوان یک بنده بتوانیم عرض کنیم «پروردگارا! ما حق بندگی تو را تا حدی که توانستیم به جا آوردیم» پس در درجه اول، تلاش مورد نظر است، در درجه دوم، مسائل دیگر مورد نظر است مثل نجات بشریت، اقامه حکومت عدل و حق و ایجاد راهی که بشر بتواند از آن راه به خدا و هدایت برسد (مقام معظم رهبری، ۱۳۶۹/۰۱/۲۲).

۲-۱-۲- فرهنگ و فرهنگ جهادی

فرهنگ در عین حال که بروز عینی دارد، از جمله انتزاعی‌ترین پدیده‌های اجتماعی است که با تعبیر گوناگون تعریف شده است. بر حسب تعریف (Hofstede, 2001)، فرهنگ حامل نوعی برنامه‌ریزی ذهن به صورت جمعی است؛ این برنامه‌ریزی اعضای هر گروه و جامعه را از سایر گروه‌ها و جوامع متمایز می‌سازد. بنابراین پدیده‌ای اجتماعی است که موجودیتی حقیقی دارد ولی اغلب ابعاد آن نادیدنی و ذهنی بوده، مستلزم ادراک تفهیمی هستند. پارسونز به جای بحث از فرهنگ و ماهیت آن، بر کارکرد فرهنگ تأکید کرده، آن را نیروی عمده پیوند دهنده عناصر متنوع و متعدد اجتماعی می‌داند. در واقع پارسونز فرهنگ را واسطه کنش‌گرهای گوناگون سیستم اجتماعی و انسجام بخش عناصر اجتماعی قلمداد می‌شود که بر پایداری هویت اجتماعی تأکید می‌کند (پورعزت و قلی‌پور، ۱۳۸۸، ص ۴). عده‌ای دیگر، فرهنگ را ترکیبی از هر گونه استعداد و مهارت‌هایی دانسته‌اند که انسان از طریق عضویت در جامعه و تعهداتش در قبال جامعه کسب می‌کند (طیبی، ۱۳۷۴،

ص ۲)، اما برخی فرهنگ را مجموعه ساخته‌ها و اندوخته‌های معنوی می‌دانند و آن را با تمدن مرتبط، ولی متفاوت از آن می‌دانند (محمودزاده و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۶).

۲-۱-۳- فرهنگ جهادی

اصطلاح فرهنگ و مدیریت جهادی همزمان با تشکیل جهاد سازندگی و در هنگامه کار و تلاش بی‌ریای جوانان انقلابی کشور، که برای لبیک به فرمان امام و رهبر خویش در رفع محرومیت از چهره روستاهای ایران کمر همت بسته بودند، به منصفه ظهور رسید (محمودزاده و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۳). فرهنگ جهادی به عنوان فرهنگ سازمانی است که در آن کار، عبادت محسوب می‌شود و عناصر شاکله این فرهنگ عبارتند از: ایمان، معنویت، آرمان‌گرایی و داشتن اهداف بلند و مقدس، ولایت‌مداری، زیرپا نهادن فرهنگ مادی‌گرایی، خدمت به مردم، جوشش و تحرک ذاتی، اخلاص، ایثار، تعاون و تلاش، تعهد، سادگی و ساده‌زیستی، پرهیز از اسراف، مشورت، مشارکت، سخت‌کوشی، خطرپذیری، مسئولیت‌پذیری، رعایت شئون اسلامی و اخلاقی در رفتار با ارباب رجوع، امانت‌داری، وفاداری، صداقت، همدلی و روحیه اجتماعی، آخرت‌نگری، تقدم منافع عمومی بر منافع شخصی، ایجاد روابط صمیمانه، پیشگامی در کارها، گذشت و نوع دوستی (قاعدعلی و عاشوری، ۱۳۹۳، ص ۷۹). تحولات پس از انقلاب، فروپاشی ارزش‌های حاکم بر گذشته، تغییر نگرش‌ها و باورهای اجتماعی، ضرورت تغییرات اساسی در ساختار و شیوه‌های مدیریتی را ایجاب می‌نمود و این ضرورت اجتناب‌ناپذیر، زمینه ظهور نهادهایی با ساختارهای انعطاف‌پذیر را فراهم نمود تا به تناسب نیاز در عرصه‌های مختلف به انتظارات انقلابی جامعه پاسخ دهند (حاجی احمدی و حاجی میررحیمی، ۱۳۸۶، ص ۹۱).

بنابراین مجموعه باورها، رفتارها، گرایش‌ها و آگاهی‌های فراگیر شده مبتنی بر روحیه جهادی، یک نوع سبک زندگی را حاصل می‌کند که فرهنگ آن جامعه را تشکیل می‌دهد. به عبارتی "رفتار اجتماعی ارادی و همراه با ایمان و به شرط انجام دائم و با کیفیت مبتنی بر روحیه جهادی، فرهنگ جهادی را شکل می‌دهد". نتیجه اینکه فرهنگ جهادی همان فرهنگ تحول‌آفرین و آینده‌ساز است. فرهنگ جهادی همان فرهنگ انتظار است که به دنبال تحول در وضع موجود برای رسیدن به وضع مطلوب، در مقابله با حافظان وضع موجود که به یک معنا ضد تحول و ضد انقلاب هستند، قرار می‌گیرد. بالاخره فرهنگ جهادی مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و ارزش‌های مثبت مدیریتی و مدیران جهادی و برخاسته از رفتار و روابط کارکنان است که به نوعی نقش الگویی و مثال‌زدنی برای جامعه، رفتار اداری و رویه‌های اجرایی و مدیریتی در سایر حوزه‌ها و ارگان‌ها داشته است (محمودزاده

و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۲۷).

۲-۱-۴- مدیریت و روحیه جهادی

مدیریت جهادی، برگرفته از مدیریت اسلامی و باهدف قرب به خدا و خدمت به بندگان او و گرمی داشتن مردم است. از اهداف این مدیریت، انجام کار به شیوه مناسب و ارزشمند و کسب رضای خداوند می باشد تا رضایت درونی برای فرد ایجاد شود. در این شیوه مدیریت، اجر معنوی قبل از پاداش دنیوی مد نظر بوده و تعهد، از محوری ترین مؤلفه های آن است. جلب مشارکت از طریق تقویت جامعه مدنی، بنیان های اجتماعی و درک شرایط محیطی و جلب اعتماد عمومی حاصل می شود. مدیریت جهادی از طریق شناخت و به فعلیت رساندن ظرفیت های نهفته و پشتیبانی نهادی بر مبنای جامعه روستایی در فرایند تصمیم گیری، بسترهای مشارکت آنان در عرصه های اجتماعی و اقتصادی را فراهم آورده است، ضمن اینکه تقویت باورها و آموزه های دینی به این هدف کمک می کند (محمودزاده و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۸۹).

مدیریت جهادی یعنی، تلاش بی وقفه در به کارگیری مؤثر و کنترل فعالیت های افراد، مبتنی بر مبارزه در تمام عرصه های علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و غیره با نیت الهی جهت نیل به اهداف والای جامعه و رفع موانع موجود. هدف این نظام مدیریتی، پیاده سازی ارزش ها در جامعه به منظور تبدیل آن ها به کیفیت زندگی است. مدیریت جهادی با مصرف گرایی، اشرافی گری، سستی، تنبلی و انحراف از مسیر آرمان گرایی تغایر داشته و با آن مبارزه می کند. مدیریت جهادی بر خلاف شیوه های مدیریتی دیگر، فرهنگ خاصی از زندگی است که دین محوری، ولایت مداری، ایثار گری، مردم گرایی، خودباوری، تکلیف مداری و... از جمله ثمرات عینی آن در جامعه است. به همین دلیل برای استحکام ساخت درونی قدرت ملی کشور در تمام ابعاد به چنین مدیریتی نیازمندیم و مسلماً عدم توجه به این مقوله و تضعیف و تحلیل سبک مدیریت در کشور، صدماتی جبران ناپذیر به دنبال خواهد داشت (نادعلی، ۱۳۹۵، ص ۱۰). رهبر معظم انقلاب اسلامی در تعریف مدیریت جهادی می فرماید: «مدیریت جهادی یعنی کار، تلاش، با خدا حساب کردن، به علم تکیه کردن، به درایت و تدبیر تکیه کردن. اگر این ها محقق شود، کارها پیش می رود. کشور نیز همین طور قابل اداره شدن است. با کار جهادی می شود اداره کرد؛ نه فقط برای ما که در برهه ای از زمان قرار گرفته ایم که فشارها و تهدیدها و تعصب های خبثت آلود قدرت های غرب و طاغوت بر ما زیاد است؛ در همه شرایط همین طور است. در شرایط جنگ و صلح، در شرایط گشایش و سختی و انواع شرایط این جور است. اگر انسان با این روحیه وارد شود، کارها پیش می رود» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳). در نهایت

مدیریت جهادی، رفع و جبران خلاقانه چالشها و کمبودها و ایجاد ظرفیت های جدید با منابع و تشریفات حداقلی از طریق ایثار و تلاش مضاعف و برادرانه در جهت تقرب الی الله است (حجازی فر، ۱۳۹۴، ص ۹۶).

در باب روحیه جهادی نیز، آنچه مسلم است رابطه لازم و ملزوم بین تحقق عدالت و پیشرفت در دهه چهارم انقلاب اسلامی با اجرای الگوی مدیریت جهادی است. آنچه زیر بنای تمامی حرکات جهادی را شکل می دهد همان روحیه جهادی می باشد به گونه ای که تا این روحیه نباشد طبعاً مدیریت جهادی نیز شکل نمی گیرد. این روحیه یکی از نقاط کلیدی است که سیاست گذاران باید با تکیه بر آن حرکت جامعه را در مسیر پیشرفت تسهیل نمایند. روحیه جهادی، مجموعه ای از خصوصیات و ویژگی های درونی و رفتارهای برگرفته از ارزش های الهی و معنوی می باشد و فرد را به سمت تلاش و مجاهدت فی سبیل الله سوق می دهد. آماده شدن دل برای انجام کارهای بزرگ و دشوار توسط ایمان به خدا، توکل به خدا و حسن ظن به خدا و با توجه به آنکه سرچشمه «جهاد» و خلق این واژه آسمانی، منشعب از کلام وحی می باشد، لذا در حرکت و روحیه جهادی دائماً بایستی به مبدأ جهاد یعنی حضرت سبحان و جانشینان حضرتش (ائمه هدی علیهم السلام) توجه عینی و عملی نمود تا جهاد به سرانجام مقصود و به غایت مطلوب نایل آید (احمدی، ۱۳۹۳، ص ۲). در نتیجه امکان دارد علی رغم وجود روحیه جهادی، مدیریت جهادی حاصل نگردد، چرا که در کنار روحیه جهادی باید یک سری مؤلفه های مدیریتی نیز قرار گیرد تا این الگو کامل گردد. در واقع می توان گفت با نگاه خرد و در سطح فردی هر انسانی که دارای روحیه جهادی باشد، لزوماً نمی تواند مدیر جهادی باشد، اما هر فردی که مدیر جهادی باشد، دارای روحیه جهادی نیز می باشد. در یک نگاه کلان تر باورها، رفتارها، گرایش ها و آگاهی های فراگیر شده مبتنی بر روحیه جهادی، فرهنگ جهادی را شکل می دهند که این فرهنگ می تواند فرهنگ یک جامعه یا سازمان باشد. در واقع رفتار اجتماعی ارادی و همراه با ایمان و به شرط انجام دائم و با کیفیت مبتنی بر روحیه جهادی، فرهنگ جهادی را شکل می دهد، اما زمانی مدیریت ما مدیریت جهادی می شود که در سازمان و جامعه، مجموعه ی سطوح فردی، گروهی و سازمانی ما در همین بستر فرهنگ جهادی، مؤلفه های مدیریتی جهادی را نیز دارا باشند.

۲-۲- پیشنهاد پژوهش

در ادامه به ارائه پژوهش های کمی و کیفی مرتبط با موضوع مدیریت جهادی، به ترتیب سال از جدیدترین تا قدیمی ترین پژوهش های انجام شده، در قالب جدول شماره ۱ پرداخته شده است.

جدول ۱- طبقه بندی پژوهش های پیشین درباره مدیریت جهادی

نویسندگان (سال پژوهش)	اهداف و یا سئوالات اصلی	روش استفاده شده	مهمترین یافته ها
عبدی و توکلی (۱۳۹۵)	مدیریت جهادی در پرتو آموزه های نهج البلاغه دارای چه ابعاد و مؤلفه های است؟	راهبرد نظریه داده بنیاد	قرب الهی، توکل، آینده نگری و دور اندیشی، واقع گرایی، عقلانیت و خردورزی، اشاعه وحدت، مدیریت راهبردی سرمایه انسانی، مدیریت راهبردی علم و فناوری، خودارزیابی و بهبود مستمر و در نظر گرفتن مدیریت به عنوان آزمایش.
نادعلی (۱۳۹۵)	فرهنگ و مدیریت جهادی در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی دارای چه ثمراتی است؟	تحلیل محتوا	شاخصه های مدیریت جهادی شامل: توکل به خدا، خودباوری و اعتماد بنفس، دشمن شناسی، پرهیز از اختلاف، کارآمدی نظام، استفاده از امکانات و ظرفیت ها، حرکت مبتنی بر علم و درایت، همت همراه با انگیزه خدمت و حضور مردمی.
قربانی زاده و همکاران (۱۳۹۴)	۱. شناسایی ویژگی ها و مؤلفه های سبک مدیریت جهادی با استفاده از تحلیل محتوا ۲. ارائه یک مدل مفهومی اولیه با استفاده از ویژگی های استخراج شده ۳. دسته بندی ویژگی های مستخرجه به دو دسته عام و خاص ۴. تقویت ادبیات مربوط به سبک مدیریت جهادی	تحلیل محتوا	ویژگی های عام سبک مدیریت جهادی شامل: مسئولیت پذیری و تعهد فردی و اجتماعی، عقلانیت و خردورزی، مشارکت و کار گروهی، رویکرد راهبردی و آینده نگری، رویکرد کلی نگری و انعطاف پذیری، توجه به علم و خلاقیت پذیری، نظارت و کنترل و خودارزیابی، تعارض سازنده، بهره وری و بهینه سازی، ارتباطات صمیمی، توانمندی های فردی و مدیریت منابع انسانی؛ و ویژگی های خاص شامل: ویژگی های فردی (خدا محوری، تقوا محوری، دین مداری، تواضع و فروتنی، خوش رویی، وقار و متانت، ساده زیستی و قناعت، پیشگامی در خودشناسی، تلاش خستگی ناپذیر، امر به معروف و نهی از منکر، پرهیز از منفعت طلبی اعتقاد به اصل همه با هم)؛ رویکرد ساختاری - ارزشی (تمرکز اعمال بر تقرب الهی، مسئولیت در برابر خدا، کار به عنوان ادای تکلیف، قداست سازمان و محل کار، تقوا، عدالت محوری، تکلیف گرایی، الگو بودن)؛ رویکرد ارتباطات باز بر مبنای اسلام (خدمت به مردم در جهت رضای خدا، عیب پوشی، صمیمیت، مردم نوازی، سعه صدر، روحیه اینارگری، مدارا و همراهی با مردم، صداقت در رفتار و گفتار، بخشش و عفو، در دسترس بودن)؛ اولویت دادن به مسائل ارزشی و معنوی (عبادت تلقی کردن کار، عبادت دانستن خدمت به مردم، ارزش محوری، جهاد با نفس، تعالی گرایی، استفاده از نیروهای متعهد و متخصص، توجه به مسائل معنوی)؛ توجه به مبانی اسلامی و انقلابی (تعهد نسبت به انقلاب، استقلال طلبی و آزادی خواهی، ولایت محوری، توجه به آرمان های انقلاب اسلامی، حفاظت و صیانت از دستاوردهای انقلاب، تلفیق شعور دینی و آینده نگری، توجه به خودکفایی در تولید)؛

نویسندگان	اهداف و یا سئوالات	روش	مهمترین یافته ها
قربانی زاده و همکاران (۱۳۹۴)	تلفیق شعور دینی و آینده نگری، توجه به خود کفایی در تولید)بودن نهایت در بعد نظارت و کنترل ارزشی (خود کنترلی بر مبنای نظارت الهی، ارزیابی و ارزشیابی الهی، سخت گیری و سازش ناپذیری در برخورد با تخلفات).
حجازی فر (۱۳۹۴)	۱. مدیریت جهادی دارای چه ابعاد و مؤلفه هایی است؟ ۲. ماهیت مدیریت جهادی چیست؟	روش فراترکیب	وظایف و موضوعات مرتبط با علم مدیریت جهادی شامل برنامه ریزی و هدف گذاری، ارتباطات، سازماندهی، نظام ارزشی، تصمیم گیری، کنترل، توجه به رشد و توانمندسازی، منابع و امکانات، خلاقیت و نوآوری.
نعمتی پیرعلی (۱۳۹۳)	۱. مفهوم، شاخصه ها و مؤلفه های مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم چیست؟ ۲. مهم ترین شاخصه های جهاد در قرآن کریم چیست؟	تدبر سیاقی آیات	مهم ترین شاخصه های جهاد بذل طاقت برای رسیدن به مطلوب با مؤلفه های عقل، تقوا، اسوه مداری، ولایت مداری و اعتصام و توکل به خدا است و مدیریت جهادی به کار گرفتن این شاخصه ها و مؤلفه ها همراه با کار بست تمامی استعدادها، توانمندی ها و بن-مایه های فردی، اعتقادی و سازمانی مدیریت به منظور تحقق هدف والای آن یعنی ارتقای کمی و کیفی حیات انسان است.
محمودزاده و همکاران (۱۳۸۸)	احصاء، توصیف، تبیین و بازشناسی فرهنگ و مدیریت جهادی	تحلیل محتوا	ویژگی های مدیریت جهادی در حوزه تمایلات و گرایش ها شامل؛ ایمان و اعتقاد قلبی، تقوا، عدالت، نوع دوستی، آینده نگری، تمایل به علم و تحقیق، اعتقاد به مشارکت، ولایت مداری، نظم و قانون؛ در حوزه افکار و ذهنیات مدیران جهادی شامل؛ هوش بالا، جامع نگری، وجود نظام فکری، ژرف نگری و عمیق بینی امور، همفکری و مشورت و در نهایت در حوزه رفتارها و عینیات شامل؛ تواضع و فروتنی، اعتماد بنفس، سرعت عمل، عیب پوشی، پایبندی به ضوابط به جای روابط، عمل به وعده ها، سعه صدر، نظم در کارها، خلاقیت و ابتکار، ارتباط ساده و صریح، خوش رویی، متانت، خودشناسی و توان اداره امور سازمانی.
موحد (۱۳۸۶)	مدیریت جهادی دارای چه ابعاد، مؤلفه ها و شاخص هایی است؟	تحلیل محتوا	مسئولیت پذیری، پرکاری و سخت کوشی، احساس رضایت از خدمت به مردم، رعایت شئون اسلامی و اخلاقی در رفتار با ارباب رجوع، اخلاص، مدیریت برای خدا، مدیریت ولایتی، انعطاف پذیری ساختارها متناسب با شرایط، مدیریت داوطلبانه و تحول آفرین، خودباوری، توجه به نیروی انسانی به عنوان منابع مهم کاری، سرعت عمل در کارها، مدیریت مشارکت پذیر، نهادینه کردن اخلاق و ارزش های اخلاقی در محیط کار و مدیریت قناعتی با اهمیت دادن به بیت المال.

نویسندگان	اهداف و یا سئوالات	روش	مهمترین یافته ها
میقاتی (۱۳۸۸)	۱. مف ۳هوم مسئولیت پذیری و پاسخگویی در مدیریت و فرهنگ جهادی چیست؟ ۲. نتیجه مسئولیت پذیری و آثار آن در جامعه و سازمان چیست؟	مرور توصیفی	مسئولیت انسان در برابر خداوند در صدر همه مسئولیت ها قابل ارزیابی است، مسئولیت انسان در برابر احکام و قوانین و نیز مسئولیت مدیران در نهاد و سازمان بسیار مهم است. همچنین مسئولیت پذیری را بهترین عامل مشارکت فردی و جمعی در نهاد می داند و منشاء ایجاد مسئولیت را باور حضور خداوند و اعتقاد به معاد و آخرت می داند. نتیجه مسئولیت پذیری، پاسخگویی است که زمینه توسعه و پیشرفت و برقراری عدالت و ساختن جامعه والا و متعالی را فراهم می سازد. اگر مدیریت جهادی بر اساس مسئولیت پذیری و پاسخگویی باشد از نتایج آن ارتقای معنوی و روحی در سطح سازمان خواهد بود و به بهره گیری صحیح از امکانات و منابع منجر خواهد شد.
آرمند و ذبیحی طاری (۱۳۸۶)	۱. پیشینه ظهور سبک مدیریت جهادی در ایران چگونه بوده است؟ ۲. ویژگی های اختصاصی آن و نتایج مقایسه آن با سایر سبک های مدیریتی چیست؟	مرور توصیفی	ویژگی های مدیریت جهادی مثل ارزش مداری، اعتماد و توکل به کار و خدمت به مردم در زمانی که همراه با رویکرد مشارکتی باشد، کرامت بخشیدن به انسان ها را اصلی ترین هدف خود می بیند. مدیریت جهادی ضمن تلاش در جهت افزایش ظرفیت های تولیدی، تحول نهادهای اجتماعی و نظام بهره برداری را نیز در دستور کار خود دارد. این ها مقدمات تغییر نگرش به منظور افزایش توان بهره برداری از منابع موجود و امکان استفاده از فن آوری های جدید می باشد. همچنین طبق یافته ها یکی از نقاط قوت روحیه جهادی، اعتماد آفرینی است.
سلطانی (۱۳۸۶)	۱. همگونی های دو انقلاب (انقلاب اسلامی ایران و انقلاب پیامبر اکرم ص) در پیدایش و اوج گیری ۲. همگونی های دو انقلاب از نظر نیروی انسانی و روحیه طرفداران هر کدام در دوران ثبات و استقرار	مطالعه موردی کیفی	همگونی های جهادی در دو انقلاب را شامل اعتقاد به هدف، تقدس هدف، اطمینان به موفقیت، باور به توانایی و به کارگیری همه ظرفیت ها، باور به رهبری و اطمینان به هم هدفی همراهان می داند.

نویسندگان	اهداف و یاسئوالات	روش	مهمترین یافته ها
حاجی احمدی و حاجی میررحیمی (۱۳۸۶)	بررسی و ارزیابی مقایسه‌ای شاخص‌ها و معرف‌های فرهنگ و مدیریت جهادی در چارچوب نظریه حیات سازمانی	توصیفی از نوع پیمایشی	شاخص‌های فرهنگ و مدیریت جهادی در چهار گروه اصلی و فرعی دسته‌بندی شد که شامل: درگیر شدن در کار و ماموریت (رسالت فقرزدایی از روستاها، تحول آفرینی و خلاقیت، تیم‌سازی و توانمندسازی)، انطباق و انعطاف‌پذیری (سبک مدیریتی و ساختاری، مشتری‌گرایی و یادگیری سازمانی)، سازگاری (ارزش‌های بنیادی، انسجام و یکپارچگی، کار با مردم و برای مردم)، بهره‌وری (کیفیت، کارایی و انگیزه) با میانگین ۳/۳۶ از ۴ می‌باشد.

برخلاف پژوهش‌های اشاره شده در بالا، در این مقاله علاوه بر برشمردن ابعاد و مفاهیم کلیدی مدیریت جهادی، به روابط بین مفاهیم و ارائه یک مدل منسجم و کاربردی جهت استفاده مدیران در تمام سازمان‌ها نیز توجه شده است. همچنین در این مطالعه، بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به عنوان محور و مبنا قرار گرفته است و در کنار آن جهت همسوسازی با مؤلفه‌های پژوهش که برگرفته از متن بیانات معظم له می‌باشد، به برخی آیات شریفه قرآن کریم و فرازهایی از نهج البلاغه استناد گردیده است که در سایر پژوهش‌ها، این رویه مشاهده نگردیده است. لذا چارچوبی مشتمل بر سه بعد اساسی ارزشی-نگرشی، رفتاری-عملکردی و ویژگی‌های مدیریتی و ۳۹ مؤلفه کلیدی تدوین شده است که می‌تواند مبنای مطالعه، ارزیابی و نیز راهنمای عمل برای استقرار مدیریت جهادی قرار گیرد.

۳- روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، کیفی و به‌طور ویژه "مطالعه موردی کیفی" است، روشی که امکان بررسی عمیق موضوع و کشف ابعاد پنهان را فراهم می‌آورد. هدف از انجام این پژوهش، تدوین و ارائه الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (دام‌ظله العالی)، به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی-ایرانی پیشرفت است. در این پژوهش با استفاده از کتاب‌ها، نشریات، قرآن و نهج البلاغه و با محوریت فرمایشات مقام معظم رهبری، با روش تحلیل مضمون^۱ و تشکیل شبکه مضامین^۲، پس از احصای مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه‌ای، تلاش شده است به تدوین الگوی مدیریت جهادی با سه بعد "ارزشی-نگرشی"، "رفتاری-عملکردی" و "ویژگی‌های مدیریتی" پرداخته شود.

لازم به ذکر است که تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای

1. Thematic Analysis
2. Thematic Network

موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. تحلیل مضمون، صرفاً روش کیفی خاصی نیست؛ بلکه فرایندی است که می‌تواند در اکثر روش‌های کیفی بکار رود. به طور کلی تحلیل مضمون روشی است برای الف) دیدن متن؛ ب) برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهرأ نامرتبط؛ ج) تحلیل اطلاعات کیفی؛ د) مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (Braun & Clarke, 2006). با توجه به این که در این پژوهش احصای مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه‌ای مربوط به مدیریت جهادی مدنظر است، از روش تحلیل مضامین شبکه‌ای استفاده شده است. شبکه مضامین بر اساس روندی مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان‌دهنده (مضامین بدست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه)، و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه کل) را نظام‌مند می‌کند؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود (Creswell, 2009).

شایان ذکر است روش تجزیه و تحلیل در این پژوهش به این صورت بوده است که پس از مطالعه و مبنا قرار دادن متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظلّه العالی) طی سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۹۳ و جستجو بر اساس کلیدواژه‌های جهاد، مدیریت، مدیریت اسلامی، فرهنگ، فرهنگ جهادی و مدیریت جهادی، جهت استخراج شبکه مضامین و همسوسازی مضامین پایه، در استناد به آیات قرآن کریم از نرم‌افزار قرآنی المانده ۲ استفاده گردید و در استناد به نهج البلاغه در کنار بیانات ایشان، به نرم‌افزار تخصصی نهج البلاغه گویا از شرکت نرم‌افزاری صافات مراجعه شد و جستجو در نرم‌افزار قرآنی و نهج البلاغه از طریق جستجو و بررسی تمامی کلیدواژه‌های موجود در جدول شماره ۲ که همان مضامین پایه در متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظلّه العالی) هستند و شبکه مضامین را تشکیل می‌دهند، صورت گرفت و به ذکر برخی آیات قرآن کریم و فرازهایی از نهج البلاغه که مرتبط با موضوع هستند، پرداخته شده است.

همچنین شیوه اجرا در پژوهش حاضر این گونه بود که محقق با مطالعه متن بیانات و تهیه فهرستی اولیه از ایده‌های موجود، با متن آشنا شده و در گام بعدی اقدام به کدگذاری اولیه که توسط پژوهشگر و متخصصان برجسته حوزه دینی و اساتید مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، می‌نماید. بر این اساس با مطالعه عمیق متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظلّه العالی)، تلاش گردید تا قسمت‌های کلیدی و مهم مرتبط با موضوع پژوهش استخراج

گردد. فهرست طولانی از کدهای مختلف به دست آمده در قالب مضامین مرتب شدند. بنابراین با مطالعه مکرر و ثبت ایده‌های اولیه، تلاش گردید تا چند کد معنادار در ذیل یک مضمون پایه قرار گیرد. سپس بر اساس ارتباط معنایی و مفهومی بین مضامین پایه، و با مطالعه و بررسی عمیق رابطه بین آن‌ها، مضامین سازمان‌دهنده شکل گرفت و با دسته‌بندی مفهومی مضامین سازمان‌دهنده و داده‌های حاصل از روش تحلیل مضمون، شبکه مضامین ترسیم گردید. در نتیجه در این پژوهش به دلیل این که نقل داده‌ها از اسناد معتبر و انتساب داده‌ها به منبع ولایت فقیه و رهبری جامعه اسلامی بوده، و با صاحب‌نظران و خبرگان در این زمینه مصاحبه و مشورت صورت گرفته است، از روایی و پایایی بالایی برخوردار است.

۴- یافته‌های پژوهش

اگر از الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت سخن می‌گوییم، این الگوناگونی باید متکی و مبتنی بر مفاهیم و چارچوب‌های بومی و ارزشی باشد که یکی از این مفاهیم و الگوها، بحث مهم و کلیدی مدیریت جهادی است. این سبک که تا کنون بارها از سوی مقام معظم رهبری مطرح شده است غایت خود را، اثبات کارآمدی دین در اداره جامعه می‌بیند و کارگزار اجرایی تحقق «الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت» است. مدیریت جهادی از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردار است که با توجه به شرایط حساس جامعه و لزوم تحرک، پویایی و سازندگی و رابطه لازم و ملزوم آن با تحقق عدالت و پیشرفت در دهه چهارم انقلاب اسلامی، ضرورت آن بیش از پیش احساس می‌شود. لذا پس از بررسی و مطالعه مفاهیم مدیریت، جهاد، فرهنگ و مدیریت جهادی و مقایسه آن با مفاهیم مدیریت غربی، با مبنا قرار دادن بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، ویژگی‌های مدیریت جهادی در چارچوب ابعاد و مفاهیمی که در ذیل ارائه می‌گردد، شناسایی گردید و سپس آیاتی از قرآن، معجزه همیشه جاوید پیامبر گرامی اسلام و فرازهایی از نهج البلاغه، در تایید و تکمیل این بیانات مورد بررسی قرار گرفت.

در پژوهش حاضر، مدیریت جهادی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، قرآن و نهج البلاغه در قالب سه مضمون سازمان‌دهنده شامل "ارزشی-نگرشی"، "رفتاری-عملکردی" و "ویژگی‌های مدیریتی" و ۳۹ مضمون پایه مقوله بندی شده است. بعد ارزشی-نگرشی؛ به عنوان مجموعه باورها، ارزش‌ها، مطلوبیت‌های دینی و نوع نگاه و طرز تلقی مدیریت نسبت به ارزش‌ها تعریف شده است به گونه‌ای که نگرش‌ها، مبتنی

۱. بیانات مقام معظم رهبری و فرازهای استخراج شده از قرآن کریم و نهج البلاغه، بر اساس ترکیبی از روش‌های تحلیل مقوله‌ای و تحلیل مضمون دسته‌بندی، پردازش و تحلیل شده است.

بر ارزش‌ها تعیین می‌گردد. بعد رفتاری - عملکردی؛ به مجموعه کنش‌ها، فعالیت‌ها و اقدامات عملی مدیریت اطلاق می‌شود که خود عملکرد برآمده از رفتار و رفتار نیز برآمده از مبانی ارزشی مدیریت می‌باشد. در نهایت ویژگی‌های مدیریتی نیز؛ به عنوان بعد سوم و مکمل دیگر ابعاد، رفتارها و کارکردهای خاص مدیریتی که جهت تحقق مدیریت جهادی لازم است، را تشکیل می‌دهد و در واقع به نوعی الزامات مدیریتی تحقق دو بعد قبلی می‌باشد. لذا این سه بعد در ارتباط تنگاتنگ با یکدیگرند و همزمان برای تحقق مدیریت جهادی ضروری هستند. بعد ارزشی - نگرشی شامل ۱۴ مضمون، بعد رفتاری - عملکردی شامل ۱۳ مضمون و ویژگی‌های مدیریتی دربرگیرنده ۱۵ مضمون می‌باشد.

بر اساس نتایج به دست آمده از متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، الگوی مدیریت جهادی که در قالب شبکه مضامین ترسیم شده، پس از طی چندمرحله شکل گرفته است. در مرحله نخست، متن بیانات، توسط پژوهشگر و متخصصان برجسته حوزه دینی و اساتید، به طور دقیق مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند، مقوله‌های اصلی و زیرمقوله‌ها تدوین و کدهای معنایی اولیه استخراج گردیدند؛ ویژگی‌ها و ابعاد زیرمقوله‌ها کاوش و الگوهای ارتباطی آن نیز بررسی شدند. به عبارت دیگر، پس از طی فرایند نام‌گذاری مفاهیم، متن بیانات مورد بازبینی مجدد قرار گرفت و به طور نظام‌مند، مقوله‌های کلی و زیرمقوله‌ها و ویژگی‌ها و ابعاد آنها شناسایی گردید. شایان ذکر است که طی فرایند رفت و برگشتی تحلیل داده‌ها، مجموعه داده‌های کیفی اولیه به مقوله‌های کمتری تقلیل یافت. بنابراین در این مرحله، پژوهشگر به مقوله‌بندی نهایی و معنادار رسید. یعنی کدهای معنایی به دست آمده از متن بیانات رهبری (مدظله العالی)، حول محور مضامین پایه، طبقه‌بندی شدند (جدول ۲)، و در مرحله دوم، مضامین پایه‌ی مشابه در یک گروه قرار گرفته و مضامین سازماندهنده شکل گرفت. در نهایت همه این مضامین سازمان‌دهنده نیز، تحت محور مضمون فراگیر مدیریت جهادی قرار گرفته و طبقه‌بندی گردیدند (جدول ۳). همچنین در جدول شماره ۳ به همسوسازی داده‌ها با قرآن کریم و نهج البلاغه، جهت سنجش اعتبار و روایی چارچوب مدیریت جهادی نیز پرداخته شده است. در نتیجه، تحقق مدیریت جهادی مستلزم مجهز بودن به این مضامین و تقویت و بکارگیری آن‌ها در عمل است.

جدول ۲- نمونه مضامین پایه‌ی مدیریت جهادی مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

مضامین پایه	شواهد (متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی))
ولایت مداری	مسئله‌ی ولایت هم پایبندی به همین مجموعه است؛ چه ولایت معصومین (علیهم السلام)، چه ولایت فقیه که دنباله‌ی ولایت معصومین و ادامه‌ی او هست. که زاویه‌ای پیدا نکند، مشکلی برایش به وجود نیاید، با همین جامعیت حرکت کند و پیش برود. (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان، ۸۸/۷/۲- بیانات در دیدار اساتید دانشگاه، ۸۵/۵/۲۳).
عدالت محوری	هنر شما به عنوان وزیر و مدیر این است که بتوانید با ظرافت این کار را انجام دهید، که هم آنچه را که «اعم للعدل» و «اشمل للرضا العامه» و «اوسط الی الحق» است، تأمین شود. (دیدار اعضای هیأت دولت، ۸۴/۷/۱۷).
بصیرت مندی	نداشتن بصیرت مثل نداشتن چشم است؛ راه را انسان نمی‌بیند. بله، عزم هم دارید، اراده هم دارید، اما نمی‌دانید کجا باید بروید... (بیانات در دیدار مردم قم؛ ۹۲/۱۰/۱۹).
مسئولیت پذیری و پاسخگویی	یکی از مهم‌ترین وظایف، مسئولیت‌پذیری بخصوص در میان مسئولان است (در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۴/۱۱/۱۳۹۰). در پاسخگویی به مراجعات مردم رفتار مسئولین باید توأم با صبر و بردباری باشد. (دیدار مسئولان اداری استان چهارمحال و بختیاری، ۷۱/۷/۱۶).
به کارگیری نیروهای متخصص متعهد	بحث بر سر کارآمدها و کاردان هاست. ما نمی‌گوییم به یک مسجد بروید و ببینید چه کسی بهتر عبادت می‌کند، او را بیاورید؛ نه، در بین آن کسانی که توانایی کار را دارند، دنبال عنصر تقوا و تعهد و اخلاص بگردید و او را در رأس کار بگذارید، تا آن پطانه و مجموعه‌ی نزدیک به شما، همواره بتواند اعتماد شما را جلب کند (در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت وزیران، ۷۰/۶/۳).

جدول ۴- شبکه مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه‌ای مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری و شواهد همسوسازی با قرآن و نهج البلاغه

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه در بیانات مقام معظم رهبری	شواهد قرآنی	شواهد نهج البلاغه
مدیریت جهادی	ارزشی - نگرشی	ولایت مداری	مائده: ۵۴ و ۶۷ و ۵۵	حکمت: ۱۱۶
		تفکر دین محور	انعام: ۱۴. انفال: ۷۲	خطبه: ۱۵۳ ف ۳
		شهادت طلبی	آل عمران: ۸۵	خطبه: ۱۱۹ ف ۴- ۱۳۹ ف ۱- ۱۴۷ ف ۱۵
		اعتماد به نصرت و وعده الهی	محمد: ۴ تا ۶. آل عمران: ۱۶۹	خطبه: ۶۸ ف ۱- ۱۱۹ ف ۴
		مسئولیت رانعمت و فرصت الهی دانستن	الحج: ۴۷-۷۲. الروم: ۶. البقره: ۱۵۸	حکمت: ۱۵۳. نامه: ۱۳ ف ۲- ۵۳ ف ۳. خطبه: ۱۱۱ ف ۱- ۱۱۳ ف ۲
			نمل: ۱۹. آل عمران: ۱۹۱	حکمت: ۱۳. نامه: ۵۴ ف ۵

مضمون فراگیر	مضامین سازماندهنده	مضامین پایه	شواهد قرآنی	شواهد نهج البلاغه
مدیریت جهادی	ارزشی - نگرشی	حق طلبی و جلب رضای خدا	بقره: ۲۰۷. آل عمران: ۱۰۲	حکمت: ۴۰۸. نامه: ۳۱ ف ۱۸. خطبه: ۱۳۲۰ ف ۱
		عدالت محوری	حدید: ۲۵. یونس: ۴۷. انبیاء: ۴۷. نساء: ۵۸	نامه: ۵۳. ف ۲۰. خطبه: ۲۲۴ ف ۸
		بصیرت مندی	روم: ۷. اسراء: ۸ آل عمران: ۱۵۹. ابراهیم: ۲۸	حکمت: ۲۰۸. خطبه: ۱۳۹-۲ ف ۱
		خود را مدیون مردم دانستن	بقره: ۲۴۵. آل عمران: ۱۴۸	خطبه: ۲۱۶ ف ۱۰. ۱۶۷ ف ۵
		عدم تمایل به ستایش شدن	توبه: ۷۲. نجم: ۳۲	حکمت: ۶۲-۱۰۰-۴۶۲
		آرمان خواهی توأم با واقع بینی	کهف: ۲۵. توبه: ۱۰۹	حکمت: ۲۰۲. خطبه: ۱۶۸
		داشتن روحیه خودباوری	یوسف: ۴۲ و ۸۷ - الزمر: ۵۳	حکمت: ۲۱ - نامه: ۶۶ ف ۲
		ژرف اندیشی و جامع نگری	آل عمران: ۴۹. نحل: ۸۹. روم: ۸. غافر: ۶۷. حجر: ۷۵	حکمت: ۴۷-۴۸-۱۱. نامه: ۶۳. فراز: ۱. نامه: ۵۳ حکمت: ۱۱۳-۲۸۱
		مبنا قرار دادن فرهنگ در تمام امور	قصص: ۵۸	حکمت: ۱۰۲. نامه: ۵۳ ف ۴۶
		رفتاری - عملکردی		تعظیم شعائر اسلامی
توکل به خدا و توسل به ائمه (س)	آل عمران: ۱۲۲. هود: ۱۲۳. احزاب: ۴۸. لقمان: ۲۲. بقره: ۲۵۶			خطبه: ۱۱۴. ف ۱. ۱۶۱. ف ۵ خطبه: ۱۵۱. ف ۱-۹۰ ف ۷
رعایت تقوای فردی و جمعی در تمام امور	آل عمران: ۱۰۲. حجرات: ۱۳. مائده: ۲			حکمت: ۴۱۰. نامه: ۵۳. ف ۲. خطبه: ۱۶ ف ۱
داشتن برنامه معنوی و تلاش برای خودسازی	بقره: ۱۲۹. فاطر: ۵. انعام: ۳۲. آل عمران: ۱۶۴			حکمت: ۴۱۲. نامه: ۳۱. ف ۱۰. خطبه: ۶۴ ف ۵. حکمت: ۲۶۹
اخلاص در خدمت رسانی به مردم	مائده: ۲. بقره: ۱۹۵. بقره: ۱۱ و ۶۰. زمر: ۱۱. توبه: ۷۹ و ۸۰. بقره: ۱۲۸. اعراف: ۲۰۵			حکمت: ۴۲۲. خطبه: ۱۵۶. ف ۱۰. خطبه: ۸۷. ف ۷-۱۱۴. ف ۳. خطبه: ۱۶۱. ف ۴

مضمون فراگیر	مضامین سازماندهنده	مضامین پایه	شواهد قرآنی	شواهد نهج البلاغه
مدیریت جهادی	رفتاری - عملکردی	صبور در حفظ آرمانها و اهداف انقلاب	آل عمران: ۱۴۷ کهف: ۶۹ نحل: ۱۲۷	نامه: ۳۱ ف ۵۴ خطبه: ۱۱۴ ف ۶
		دارای سعه صدر، شجاعت، قاطعیت و تواضع در رفتار	طه: ۲۵ تا ۲۸، طور: ۴۸ هود: ۵۴. انبیاء: ۵۷ احزاب: ۲۲ و ۳۹. حجرات: ۱۱، توبه: ۱۵	حکمت: ۸۲-۱۷۶، خطبه: ۷۱ ف ۴، حکمت: ۴۷-۳۱۸، نامه: ۶۲ ف ۷، حکمت: ۲۱۴-۲۲۹-۴۰۶، خطبه: ۱۹۲ ف ۱۱۲
		پیشگام و داوطلب در کارها	انعام: ۱۵، بقره: ۴۳، واقعه: ۱۰ و ۱۱	خطبه: ۱۷۱ ف ۴
		صبور و دارای استقامت در رفع موانع و فتح قلعه‌ها	الشوری: ۴۳، الاحقاف: ۳۵	حکمت: ۳۱-۱۴۴، خطبه: ۳۳ ف ۳-۳۶۶
		صرفه جویی و قناعت (ساده زیستی)	انعام: ۱۴۱، اعراف: ۳۱، فاطر: ۵، بقره: ۸۵، ۲۱۲	حکمت: ۱۴۰-۲۲۹، خطبه: ۹۹ ف ۱۰
		عمل بهنگام و به اندازه	بقره: ۱۹۳، بقره: ۴۰ و ۱۵۸، نساء: ۹۵	حکمت: ۳۹ و ۳۷۲، خطبه: ۱۴۹ ف ۱، حکمت: ۱۲۷، خطبه: ۱۴۹ ف ۱
		شکرگزاری در موفقیت‌ها و نیفتادن در چاله غرور	لقمان: ۱۲، بقره: ۱۷۲، جاثیه: ۳۷	حکمت: ۲۷۳، خطبه: ۱۹۲ ف ۵۰ و ۶۸
		مسئولیت پذیری و پاسخگویی	اسراء: ۳۶، مؤمنین: ۸، انعام: ۳۲	حکمت: ۱۲۵، نامه: ۵۰ ف ۳، خطبه: ۱۱۹ ف ۲-۳، ۲۰۳ ف ۳، ۷۱ ف ۳
		به کارگیری نیروهای متخصص متعدد	یوسف: ۵۴، قصص: ۲۶	نامه: ۵۳ ف ۷۸، خطبه: ۱۶ ف ۲
		جلب مشارکت گروهی	آل عمران: ۴۹، انعام: ۱ تا ۳	نامه: ۵۳ ف ۲۸، خطبه: ۱ ف ۶۶

مضمون فراگیر	مضامین سازماندهنده	مضامین پایه	شواهد قرآنی	شواهد نهج البلاغه
مدیریت جهادی	ویژگی های مدیریتی	برنامه محوری و تدبیر مدیریتی	نجم: ۳۹، والعصر: ۱ تا ۳ آل عمران: ۱۵۹ و ۱۸۶	حکمت: ۳۹۰، خطبه: ۱۴۸ ف ۱ خطبه: ۳، ف ۹-۱۹۱
		شناسایی و استفاده بهینه از ظرفیتهای	احزاب: ۳۵	حکمت: ۱۶۱
		مدیریت زمان	مؤمنون: ۹۹ و ۱۰۰، زمر: ۵۶	حکمت: ۳۹۰، نامه: ۱۹۶، ف ۱۳۶، خطبه: ۱۹۶
		مداومت و به انتها رساندن کار و مسئولیت	مائده: ۵۴	خطبه: ۳۷، ف ۱
		اولویت بندی و نظم در امور	قمر: ۴۹، یاسین: ۴۰	حکمت: ۲۵۲، نامه: ۵۳، ف ۴۰
		اهمیت به تولید علم و نهضت علمی	نساء: ۶۶	خطبه: ۳۲
		مدیریت دانش بنیان، درون-زا و عدالت محور	توبه: ۱۱۷، حجرات: ۹ و ۱۰، بقره: ۱۲۴ و ۲۴۷	حکمت: ۷۳ و ۹۲، خطبه: ۸۰، ف ۳
		انعطاف پذیری در اهداف و انطباق با شرایط	آل عمران: ۱۳۷	خطبه: ۳، ف ۱۴، ۱۱۰، ف ۵
		تحول گرای آینده ساز و مدیریت تغییر	حجر: ۱۱، اعراف: ۵۴	خطبه: ۱۵۱، ف ۱۰
		جوان گرایی	انبیاء: ۵۱ و ۵۲، انسان: ۱	نامه ۳۱ نهج البلاغه

با توجه به نتایج بدست آمده، الگوی مدیریت جهادی دارای سه بعد ارزشی-نگرشی، رفتاری-عملکردی و ویژگی های مدیریتی است. در این رابطه، شبکه مضامین مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، در قالب شکل شماره (۱) قابل مشاهده می باشد.

شکل ۱- مدل شبکه مضامین مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی)

۵- بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات

۵-۱- بحث و نتیجه گیری

طبق پژوهش های انجام شده در مورد الگوی مدیریت جهادی، این پژوهش در بُعد ارزشی - نگرشی؛ با نتایج پژوهش عبدی و توکلی (۱۳۹۵)، نادعلی (۱۳۹۵)، قربانی زاده (۱۳۹۴)، مرادنیا (۱۳۹۰)، محمودزاده و همکاران (۱۳۸۸)، میقانی (۱۳۸۸)، موحد (۱۳۸۶)، آرمند و ذبیحی (۱۳۸۶) و حاجی احمدی و حاجی میررحیمی (۱۳۸۶) همخوانی دارد؛ زیرا در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که دوراندیشی و ژرف اندیشی، واقع گرایی، کار به عنوان ادای تکلیف، عدالت محوری، ولایت مداری، توجه به آرمان های انقلاب اسلامی، رضایت از خدمت به خلق، دین محوری، اعتقاد به معاد و آخرت و وعده الهی، مردم مداری و خود را مدیون مردم دانستن و خودباوری و اعتماد آفرینی از شاخصه های اصلی مدیریت جهادی به حساب می آید.

در بُعد رفتاری - عملکردی؛ نتایج پژوهش نادعلی (۱۳۹۵)، قربانی زاده (۱۳۹۴)، نعمتی

پیرعلی (۱۳۹۳)، مرادنیا (۱۳۹۰)، محمودزاده و همکاران (۱۳۸۸)، میقانی (۱۳۸۸)، موحد (۱۳۸۶)، آرمند و ذبیحی (۱۳۸۶) و حاجی احمدی و حاجی میررحیمی (۱۳۸۶) نشان داد که ابعاد و مؤلفه‌های مدیریت جهادی شامل توکل به خدا و خدامحوری، تواضع و فروتنی، ساده زیستی، سعه صدر، صمیمیت و مردم نوازی، حفاظت و صیانت از دستاوردهای انقلاب، خودکنترلی بر مبنای نظارت الهی، اخلاص، تلاش برای خودسازی، صبر و استقامت، کار با مردم و برای مردم و خدمت رسانی بی منت و خالصانه، توجه به ارزش‌های بنیادی و تعظیم شعائر اسلامی است که با نتایج این پژوهش در یک راستا می‌باشد.

و در نهایت در بعد ویژگی‌های مدیریتی؛ نتایج پژوهش نادعلی (۱۳۹۵)، قربانی زاده (۱۳۹۴)، حجازی فر (۱۳۹۴)، مرادنیا (۱۳۹۰)، میقانی (۱۳۸۸)، حاجی احمدی و حاجی میررحیمی (۱۳۸۶)، موحد (۱۳۸۶) و سلطانی (۱۳۸۶) که ویژگی‌های مدیریت جهادی را شامل استفاده از تمام امکانات و ظرفیت‌ها، حرکت مبتنی بر علم و درایت، مشارکت گروهی، انعطاف‌پذیری ساختارها متناسب با شرایط، مسئولیت‌پذیری و تعهد، توجه به علم و خلاقیت، آینده‌نگری، تلاش خستگی‌ناپذیر، استفاده از نیروهای متعهد و متخصص، برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری، توجه به ارتباطات سازنده، خودشناسی و توان‌آداره امور سازمانی، قانون‌مداری و برنامه‌محوری، اولویت‌بندی و نظم در کارها، هماهنگی در رسیدن به هدف و توانمندسازی کارکنان می‌دانند، همراستا می‌باشد.

۵-۲- پیشنهادات

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهشی و در راستای فراگیر شدن و تحقق هر چه مطلوب‌تر الگوی مدیریت جهادی در بدنه نظام مدیریتی، اداری، آموزشی و... کشور، پیشنهادهای علمی و عملی زیر مطرح می‌گردد:

۵-۲-۱- پیشنهادات علمی

- مبنا قرار دادن ابعاد و مؤلفه‌های الگوی مدیریت جهادی استخراج شده در این پژوهش (شکل شماره ۱)، برای مطالعات میدانی، تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی، توسعه مدیران و...؛
- گنجاندن و تدریس سرفصل مهم مدیریت جهادی در دروس مدیریت اسلامی در دانشگاه‌ها، که در این راستا مؤلفه‌های احصاء شده در این پژوهش می‌تواند به عنوان چارچوب سرفصل‌های برنامه درسی مربوطه لحاظ شود؛
- بررسی ابعاد، مؤلفه‌ها، آسیب‌ها و موانع مدل مدیریت جهادی به صورت اختصاصی در نهادها و مراکز اجتماعی مانند بسیج و کمیته امداد، نهادهای آموزشی و جهاد دانشگاهی،

نهادهای نظامی مانند سپاه، مراکز فرهنگی و هنری مانند راهیان نور و سایر دستگاه‌های اجرایی کشور با استفاده از الگوی احصاء شده در این پژوهش.

۵-۲-۲- پیشنهاد عملی

• استفاده از الگوی مدیریت جهادی تدوین شده توسط سیستم مدیریتی کشور در استعدادیابی و استعدادسنجی و همچنین تربیت نیرو و کادر مورد نیاز خود جهت تحقق اهداف والای تعیین شده؛

• طراحی و اجرای کارگاه‌های آموزشی و توانمندسازی عمومی و اختصاصی برای مدیران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی کشور جهت بستر سازی، توسعه و نهادینه سازی دانش مدیریت جهادی و فرهنگ سازی و تبدیل مدیریت جهادی به گفتمان غالب جامعه در سطوح مختلف مدیریتی و اجرایی کشور؛ همچنین ابعاد و مؤلفه‌های این الگوی می‌تواند به عنوان سرفصل مباحث و تمرینات عملی و کارگاهی قرار گیرد.

۶- منابع

۱-۶- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. آرمند؛ پیمان و ذبیحی طاری، رضا (۱۳۸۶). "بررسی سبک مدیریت جهادی و سایر سبک‌های مدیریتی". مجموعه مقالات اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران: صص ۲۸-۱۹.
۲. احمدی، اسماعیل (۱۳۹۳). روحیه جهادی، ویژگی‌ها و شاخصه‌ها. بیانات رهبر معظم در جمع مسئولین کشور، ۱۶/۵/۱۳۹۰.
۳. پورعزت، علی اصغر و قلی پور، آرین (۱۳۸۸). "بازشناسی ماهیت عناصر و فراگردهای توسعه و ترویج فرهنگ جهادی در سازمان"، دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران: صص ۶۴-۵۶.
۴. پیغامی، عادل (۲۰۱۱). نگاهی به مفهوم جهاد اقتصادی، انتشارات مؤسسه پژوهشی- فرهنگی انقلاب اسلامی.
۵. حاجی احمدی، امیر و حاجی میررحیمی، سید داود (۱۳۸۶). "بررسی تطبیقی روندها و تحولات فرهنگ و مدیریت جهادی با چرخه حیات سازمانی: بررسی چرخه حیات فرهنگ و مدیریت جهادی". مجموعه مقالات اولین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی: صص ۱۰۳-۸۴.
۶. حجازی فر، سعید (۱۳۹۴). "چیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی". فصلنامه مدیریت اسلامی. سال بیست و سوم، شماره ۳: صص ۱۲۲-۹۵.

۷. خندان، علی اصغر و امیری طیبی، مسلم (۱۳۸۸). "وظایف اصلی دولت دینی در عرصه فرهنگ". مجله معرفت سیاسی. انتشارات مؤسسه پژوهشی امام خمینی (ره).
۸. سلطانی، محمدعلی (۱۳۸۶). "همسانی‌های فرهنگ جهادی در صدر اسلام و انقلاب اسلامی". مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: صص ۲۴۲-۲۲۳.
۹. عبدی، بهنام و توکلی، میثم (۱۳۹۵). "مفهوم‌پردازی مدیریت جهادی در پرتو آموزه‌های نهج البلاغه". فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال یازدهم، شماره ۲: صص ۲۰۵-۱۹۱.
۱۰. غلامی، علی رضا (۱۳۸۸). "اخلاق سازمانی: مشکلات، موانع و راهکارها". دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس. سال ششم. شماره ۲۵: صص ۸۵-۶۵.
۱۱. قائدعلی، حمیدرضا و عاشوری، مهدی (۱۳۹۳). "مدیریت جهادی شیوه‌ای تحقق یافته از مدیریت اسلامی". فصلنامه مهندسی فرهنگی، سال نهم. شماره ۸۲: صص ۸۳-۶۷.
۱۲. قربانی زاده، وجه‌اله؛ الوانی، سیدمهدی و اصغرزاده رومیانی، حسین علی (۱۳۹۴). "تحلیل محتوای متون سبک مدیریت جهادی". فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال دهم. شماره ۲: صص ۲۵۰-۲۱۹.
۱۳. محمودزاده؛ علی، فروزش، اکبر و مرتضوی، مهدی (۱۳۸۸). "نقش مدیران جهادی در ترویج و توسعه فرهنگ و مدیریت جهادی". مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران.
۱۴. مرادنیا، شمس‌اله (۱۳۹۰). "تبیین فرهنگ و مدیریت جهادی و شاخص‌های آن". مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران: صص ۲۰۵-۱۹۸.
۱۵. موحد، خسرو (۱۳۸۶). "مدیریت جهادی تجربه‌ای موفق در جمهوری اسلامی ایران". اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران.
۱۶. موحد، خسرو (۱۳۸۶). "تبیین ویژگی‌های مدیریت جهادی". مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: صص ۳۲۱-۳۰۵.
۱۷. میقانی، رضا (۱۳۸۸). "مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی در مدیریت و فرهنگ جهادی". مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: صص ۲۳۷-۲۳۰.
۱۸. نادعلی، فتح‌الله (۱۳۹۵). "تکیه بر شانه‌های مدیریت جهادی (قسمت چهارم)". فکه، شماره ۱۵۶: صص ۱۱-۱۰.
۱۹. نعمتی پیرعلی، دل‌آرا (۱۳۹۳). "مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم". فصلنامه بصیرت و تربیت اسلامی. سال یازدهم، شماره ۳۱: صص ۹۳-۷۳.

کتابها

۱. قرآن کریم
۲. صرّامی، سیف‌الله و عدالت نژاد، سعید. دانشنامه جهان اسلام، جلد ۱۱، ذیل مدخل جهاد.

مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت علیهم السلام.

۳. طبیبی، حشمت (۱۳۷۴). *جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر*. تهران: انتشارات دانشگاه.

۴. محمودزاده؛ علی، فروزش، اکبر و مرتضوی، مهدی (۱۳۸۸). *واکاوی و بازشناسی فرهنگی و مدیریت جهادی*. تهران: دفتر نمایندگی ولی فقیه. ویرایش اول: صص ۱۴۳-۱.

پایان نامه‌ها

۱. امیری طیبی، مسلم (۱۳۸۹). *طراحی الگوی مدیریت اثربخش در دهه پیشرفت و عدالت مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری*. استاد راهنما: دکتر مصباح‌الهدی باقری، دانشگاه امام صادق علیه السلام.

۶-۲- منابع لاتین

Articles

1. Braun, V. & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.
2. Hofstede, G. (2001). "Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values". (2nd end). Beverly Hills, CA: Sage

Books

1. Creswell, John (2009). *Research Design Quantitative, Qualitative, and Mixed Method Approaches*. Sage Publication, 3th Ed.
2. Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: McGraw-Hill.
3. Kocntz, H. & Wehrich, H. (2008). *Essentials of Management*, 15th Ed, (New yourk: MCG RAW – HILL). 4.

